

TISZTELETTELJES SZÜLÉSZETI ELLÁTÁS KARTA

A NŐK ÉS AZ ÚJSZÜLÖTTEK EGYETEMES JOGAI

Fordította: Huszár Tamara és Iványi Anna
Lektorálta: R. Hubert Orsi

Bevezetés

1. A várandósság kiemelt fontossága

A várandósság és szülés olyan meghatározó esemény a nők, családok és közösségek életében, amely mély személyes és társadalmi jelentőséggel bír az egész világon. Mind az anyák, mind az újszülöttek jóllétének érdekében szükség van rá, hogy a nőket a várandósság és gyermekszülés teljes időszaka alatt támogassuk.

Az anya és az újszülött jólléte egymástól elválaszthatatlan, mégis gyakran szorul mindkettő háttérbe a szülés és az azt követő hónapok során.

Nem elég arra összpontosítanunk, hogy megakadályozzuk az anyát és az újszülöttet érintő sérüléseket és halált. Az alapvető emberi jogoknak kell meghatározniuk az ellátást ebben az időszakban, úgymint a tisztelethez, a méltósághoz, a titoktartáshoz, az információhoz és informált beleegyezéshez való jog, a legmagasabb szintű egészségügyi ellátáshoz és az egyenlő bánásmódhoz való jog, a méltatlan bánásmód minden formájától mentesen. A nők önrendelkezéshez való jogát el kell ismerni és tiszteletben kell tartani, az anya érzelmi jóllétével, döntéseivel és preferenciáival együtt – beleértve azt, hogy joga van megválasztani a kísérőjét a vajúdás és szülés idejére. Ha a nőt tiszteletben tartják, és elismerésben részesül, az jó hatással lehet az újszülöttre, akit szintén megillet a jog, és szüksége van elismerésre és tiszteletre. Az anyát, partnerét és családját együttesen kell támogatni abban, hogy jó döntéseket hozzanak, és gondoskodjanak az újszülöttről.

Meghatározó fontosságú a nő kapcsolata a szülészeti ellátásban részt vevőkkel, illetve a szülészeti ellátás rendszerével a várandósság, a szülés és a gyermekágyi időszak során. Az ellátás résztvevőivel kapcsolatban megélt tapasztalatokból az anya erőt meríthet, abban vigaszt találhat, vagy épp ellenkezőleg, a gondozók viselkedése hosszan tartó sérüléshez és érzelmi traumához vezethet, megingatva a nő önbizalmát és önbecsülését. Hasonlóan jelentős és hosszantartó hatással bírnak az újszülött tapasztalatai az ellátásban – a csecsemők is éreznek fájdalmat és nyugtalanok, és átélhetnek erős szorongást, főleg, ha elválasztják őket családjuktól az életük első óráiban. Tudjuk, hogy a megfelelő korai ellátás a kötődés és a szoptatás szempontjából is pozitívan befolyásolja az újszülött egészségét és jóllétét egész élete során. A nők szülés során szerzett emlékei és a gyermekükkel való bánásmód egész életükben elkíséri őket, és a nők gyakran meg is osztják azokat egymással. Mindez hozzájárul az egészségügyi rendszerbe vetett bizalom megerősödéséhez, vagy annak megkérdőjelezéséhez.

2. Megalapozott bizonyítékok a tiszteletlen bánásmódra és abúzusra

A tiszteletteljes szülészeti ellátás felé vezető út az 1940-es évek végén kezdődött Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával. Az 1990-es években az ENSZ kiadta nyilatkozatát a nők elleni erőszak megszüntetéséről, és megerősödött egy Latin-Amerikából indult, „emberséges szülés” elnevezésű mozgalom. A szülészeti ellátás során a nőket ért jogsértésekről az első beszámolók az emberi jogi közösségekből érkeztek. Kezdetben a hangsúly az anyai és csecsemőhalálozás csökkentésén volt, majd kiterjedt olyan emberi jogi normák kialakítására, amelyek csökkentik az anyát és csecsemőt érintő sérüléseket és halált. Ennek köszönhetően mostanra úgy tekintünk a tiszteletlen bánásmód és abúzus előfordulási formáira, mint az emberi jogok biztosításának rendszerszintű kudarcára.

2015-től a világszintű döntéshozók és jogászok jóval komolyabban kezdtek foglalkozni azokkal a tényezőkkel, amelyek az anyák és csecsemők túlélési esélyét és jóllétét akadályozzák, miután napvilágra kerültek a Millenniumi Fejlesztési Célok (MDG) következtetései, amelyben néhány országnak sikerült csak a gyermekhalandóság csökkentését és az anyai egészség javítását célzó, 4-es és 5-ös pontban foglaltakat teljesítenie. Ehhez szükséges volt felismerni azokat a széleskörű szociokulturális és nemi alapú hatásokat, amelyek befolyásolják az orvosi környezetet, az egészségügyi rendszereket és végeredményben az érintettek egészségét is. A Millenniumi Fejlesztési Célok kitűzését követően a közegészségügyi és a fejlesztési szakemberek többsége a célzott beavatkozások kapcsán az orvosi szaktudásra és az intézményi kapacitás bővítésére összpontosított annak érdekében, hogy a halálozások csökkenjenek. Azonban az intézményi szülések során előforduló és gyakran meg sem említett érzelmi, fizikai és pszichológiai sérülések ügye egyre nagyobb visszhangot keltett és alaposabb átgondolást igényelt.

Az utóbbi évtizedben világszerte felélénkült a közegészségügyi szektor érdeklődése, hogy megértsék és kezeljék ezeket az intézményi szülés során átélt sérüléseket, és ennek eredményeképpen számos kutatás és publikáció készült. A téma első módszeres elemzését „Az intézményi szülés során átélt tiszteletlenség és abúzus bizonyítékainak feltárása” című, a szervezeti kultúra vizsgálatáról szóló 2010-es TRAction-vizsgálat mutatta be. Ugyanebben az évben a USAID TRAction Projekt két megvalósítási kutatási projektet finanszírozott, a tanzániai Stahában és a kenyai Heshimában, amelyek során további bizonyítékokat gyűjtöttek a rossz bánásmód előfordulására és típusaira, valamint az arra adott környezetfüggő válaszokra. 2011-ben a White Ribbon Alliance kiadta „A tiszteletteljes szülészeti ellátás: A várandós nők egyetemes jogai” elnevezésű kiáltványát, amely sok országban szolgál az érdekképviselő és a program eszközeként. A WHO 2014-ben adta ki nyilatkozatát, amelyben újra megerősítette azokat az

alapvető emberi jogokat, amelyek a szülő nőket megilletik. A tiszteletteljes ellátás ügye azóta is folyamatosan gyarapodik, és egyre több figyelmet követel.

3. Az anyákat és csecsemőket megillető alapvető jogok kinyilatkoztatása

Az emberi jogok olyan alapvető jogok, amelyek mindenkire megkülönböztetés nélkül érvényesek, életkorra, állampolgárságra, lakhelyre, nemre, etnikai származásra, bőrszínre, vallásra, nyelvre vagy bármely más körülményre való tekintet nélkül. Az egyetemes emberi jogokat gyakran jogi eszközökkel határozzák meg és azokkal biztosítják, mint például a nemzetközi egyezmények esetén. A nemzetközi emberi jog meghatározza, hogyan köteles az állam fellépni egyes esetekben, vagy tartózkodni bizonyos cselekedetektől, annak érdekében, hogy tiszteletben tartsa, megvédje és biztosítsa az egyént vagy az adott társadalmi csoportot megillető alapvető emberi és szabadságjogokat.

Az alábbi kiáltvány két jogi személy, az anya és a csecsemő jogait taglalja, és egy olyan etikus, kiváló minőségű és tiszteletteljes ellátást célzó keretrendszer szellemében készült, amely támogatja és biztosítja mindkettő méltóságát. Mindkét félnek, az anyának és a csecsemőnek is vannak jogai, amelyeket egymástól függetlenül tiszteletben kell tartani és biztosítani kell. A nőket informálni és támogatni kell abban, hogy szabadon dönthessenek az őket és gyermeküket érintő helyzetekben. Az újszülött egy különálló személy, akinek autonóm jogai vannak, és az anyának vagy más gondozónak minden döntést úgy kell meghoznia, hogy az a legjobban szolgálja a gyermek érdekeit. Az egészségügyi rendszereknek biztosítaniuk kell az anya és az újszülött egészségét, biztonságát és méltóságát, ügyelve arra, hogy teljes védelmet nyújtsanak az emberi élet ezen legalapvetőbb párosának.

Ez a karta széles körben elfogadott jogi dokumentumokra épül, mint az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye, A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (CEDAW), a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya.

A kartát regionális emberi jogi dokumentumok is támogatják, többek között az Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája, A gyermek jogairól és jólétéről szóló afrikai karta, az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye és Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló európai egyezmény.

4. Miért fontos ez a karta, és hogyan kell használni

A karta legújabb változata tovább pontosítja és világosan megfogalmazza az anyák és csecsemők jogait az intézményesített keretek között zajló szülészeti ellátás során. Konkrétan meghatározza, hogy hogyan jelenjenek meg az emberi jogok a várandósság és szülés kontextusában, és megerősíti a nők és újszülöttek alapvető, elidegeníthetetlen jogait.

E jogok többsége a nemzetközi jog szilárd részét képezi, értelmezésük és alkalmazásuk folyamatos a várandósságot, a szülést és a szülés utáni ellátást érintő ügyeknél. Ezek a jogok megtalálhatóak a különböző emberi jogi egyezményekben, és annak érdekében, hogy alkalmazásuk biztosítva legyen a várandósság és a szülészeti ellátás során, fontos, hogy össze legyenek gyűjtve egy külön dokumentumban, amely erre az időszakra összpontosít.

A Tiszteletteljes Szülészeti Ellátás Karta a szülészeti és újszülöttkori szolgáltatásokat igénybe vevő nőket és újszülötteket érő tiszteletlen bánásmód és bántalmazás ügyével foglalkozik, és ennek javítására az alábbi alapelveket adja közre:

- Felhívni a figyelmet a nőket és újszülötteket érintő, az ENSZ és egyéb, nemzetek közötti nyilatkozatokban, egyezményekben és megállapodásokban nemzetközileg elfogadott emberi jogi garanciákra;
- Hangsúlyozni az anya és újszülött egészségére vonatkozó emberi jogi garanciák és az egészségügyi szolgáltatások közötti összefüggést;
- Támogatni az anyát, az újszülöttet és a gyermekegészségügyet képviselő jogvédők kapacitásának növelését, az emberi jogi folyamatokban való részvételhez;
- Összehangolni a nők színvonalas anyai és újszülöttellátásra vonatkozó igényét a nemzetközi emberi jogi normákkal;
- Alapot biztosítani arra, hogy a kormányok, a szülészeti ellátórendszer és a szakmai közösségek felelősségre vonhatók legyenek ezen jogok vonatkozásában;
- Az egészségügyi dolgozók támogatása abban, hogy a nőknek és újszülötteknek tiszteletteljes ellátást tudjanak nyújtani és egészséges munkakörnyezetet tudjanak teremteni.

Tiszteletteljes Szülészeti Ellátás Karta: A nők és újszülöttek egyetemes jogai

1. Mindenkinek joga van az ártalmaktól és a rossz bánásmódtól mentes ellátáshoz.

Senkinek nincs joga ahhoz, hogy fizikailag bántson téged vagy a kisbabádat. Gyengéd, együttérző gondoskodásban kell részesülnöd, és segítséget kell kapnod, ha fájdalmat vagy kényelmetlenséget érzel.

Jogforrás

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966, 7. cikk

Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 19. és 37. cikk

Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, 2006, 15. és 16. cikk

Regionális jogforrás

Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája, 1998, 6. cikk

A gyermek jogairól és jólétéről szóló afrikai karta, 1990, 16. cikk

Emberi Jogok Amerikai Egyezménye, 1969, 5. cikk

Gazdasági, szociális és kulturális emberi jogokról szóló amerikai egyezmény, 1988, 19. cikk

A nők elleni erőszak megelőzéséről, büntetéséről és felszámolásáról szóló Amerika-közi egyezmény (Belém do Pará-i egyezmény), 1994, 2., 3. és 4. cikk

Emberi Jogok Európai Egyezménye, 1950, 3. cikk

2. Mindenkinek joga van a tájékoztatáshoz, az informált beleegyezéshez, és ahhoz, hogy az ellátására vonatkozó döntéseit és választásait tiszteletben tartsák, beleértve a választott kísérő jelenlétét a szülészeti ellátásban és az orvosi eljárások visszautasítását.

Senkinek nincs joga ahhoz, hogy tudomásod vagy beleegyezésed nélkül bármit rád kényszerítsen, vagy a kisbabádra. Minden nőnek joga van az önrendelkezéshez, az információhoz, és hogy tájékozott beleegyezését adja az ellátáshoz, vagy visszautasítsa azt. Minden szülőnek vagy gondviselőnek joga van ahhoz, hogy az újszülöttje ellátásáról információt kapjon, tájékozott

beleegyezését adja, vagy visszautasítsa azt, az újszülöttje érdekét szem előtt tartva, amennyiben arról jogszabály másképp nem rendelkezik.

Jogforrás

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966, 7. és 19. cikk
Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 5. és 13. cikk

Regionális jogforrás

Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája, 1998, 9. cikk
Emberi Jogok Amerikai Egyezménye, 1969, 13. cikk
Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló európai egyezmény, 1997, 5. és 6. cikk

3. Mindenkinek joga van a magánélethez és a titoktartáshoz.

Senkinek nincs joga, hogy megossza másokkal a te vagy újszülötted személyes vagy egészségügyi adatait, beleértve az összes feljegyzést és képet, a hozzájárulásod nélkül. A te és újszülötted magánéletét védelem illeti meg, kivéve, ha az egészségügyi személyzet az ellátás folyamatossága érdekében ad információt.

Jogforrás

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966, 17. cikk
Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 16. cikk
Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, 2006, 22. cikk

Regionális jogforrás

A gyermek jogairól és jólétéről szóló afrikai karta, 1990, 10. cikk
Emberi Jogok Amerikai Egyezménye, 1969, 11. cikk
Emberi Jogok Európai Egyezménye, 1950, 8. cikk
Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló európai egyezmény, 1997, 10. cikk

4. Mindenki önálló személy a születése pillanatától és joga van ahhoz, hogy méltósággal és tisztelettel bánjanak vele.

Senkinek nincs joga ahhoz, hogy megalázzon téged vagy újszülöttedet, szavakkal bántalmazzon, becsmérlő vagy megalázó módon beszéljen rólad vagy érjen hozzád. Tisztelettel és együttérzéssel kell gondoskodni rólad és újszülöttedről.

Jogforrás

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966, 17. cikk
Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 16. és 23. cikk
Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, 2006, 17. cikk

Regionális jogforrás

Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája, 1998, 6. cikk
A gyermek jogairól és jólétéről szóló afrikai karta, 1990, 13. cikk
Emberi Jogok Amerikai Egyezménye, 1969, 5. és 11. cikk
A nők elleni erőszak megelőzéséről, büntetéséről és felszámolásáról szóló Amerika-közi egyezmény (Belém do Pará-i egyezmény), 1994, 4. cikk
Emberi Jogok Európai Egyezménye, 1950, 8. cikk

5. Mindenkinek joga van az egyenlőséghez, a megkülönböztetéstől való mentességhez és az egyenlő, méltányos ellátáshoz.

Senkinek nincs joga megkülönböztetésben részesíteni téged vagy újszülöttedet amiatt, amit gondol rólatok, vagy ha nem tetszik neki valami veletek kapcsolatban. Az egyenlőség azt jelenti, hogy a várandósnak ugyanaz a törvényi védelem illeti meg, mint ami megilletné, ha nem lenne várandós, beleértve azt, hogy szabadon dönthet arról, hogy mi történik a testével.

Jogforrás

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966, 24 (1) és 26. cikk
Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, 1966, 2. és 10 (3) cikk
Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 2. cikk
A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (CEDAW), 1979, 1., 12. és 14(2)(b) cikk
Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, 2006, 5., 6. és 7. cikk
Migráns munkavállalók és családtagjaik jogainak védelméről szóló nemzetközi egyezmény, 1990, 14. cikk
Faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény, 1965, 2. és 5. cikk
Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), Belsőszülöttekről és törzsi népekről szóló egyezmény, 1989 (No. 169), 3. cikk

Regionális jogforrás

Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája, 1998, 2. cikk
A gyermek jogairól és jólétéről szóló afrikai karta, 1990, 3. cikk
Emberi Jogok Amerikai Egyezménye, 1969, 1. cikk

A nők elleni erőszak megelőzéséről, büntetéséről és felszámolásáról szóló Amerika–közi egyezmény (Belém do Pará-i egyezmény), 1994, 6. cikk

Emberi Jogok Európai Egyezménye, 1950, 14. cikk

6. Mindenkinek joga van az egészségügyi ellátáshoz és az elérhető legmagasabb szintű egészséghez.

Senki nem akadályozhat meg abban téged, vagy újszülöttedet, hogy hozzájussatok a szükséges egészségügyi ellátáshoz, nem tagadhatja meg tőletek és nem is tarthatja vissza az ellátást. Mindketten jogosultak vagytok a legjobb minőségű és megfelelő időben biztosított ellátásra, tiszta és biztonságos környezetben, olyan szakemberektől, akik képzettek a jelenlegi legjobb gyakorlatok terén.

Jogforrás

Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, 1966, 12. cikk

A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (CEDAW), 1979, 5. és 12. cikk

Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 23. és 24. cikk

Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, 2006, 25. cikk

Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), Belsőszülöttekről és törzsi népekről szóló egyezmény, 1989 (No. 169), 25. cikk

Regionális jogforrás

Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló európai egyezmény, 1997, 3. cikk

Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája, 1998, 16. cikk

A gyermek jogairól és jólétéről szóló afrikai karta, 1990, 14. cikk

Emberi Jogok Amerikai Egyezményének a gazdasági, szociális és kulturális jogokról szóló kiegészítő jegyzőkönyve, 1988, 10. cikk

7. Mindenkinek joga van a szabadsághoz, függetlenséghez, önrendelkezéshez és az önkényes szabadságkorlátozástól való mentességhez.

Senkinek nincs joga visszatartani téged vagy újszülöttedet egy egészségügyi intézményben, akkor sem, ha nem tudod kifizetni a kapott szolgáltatások díját.

Jogforrás

Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, 1966, 1. cikk

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966, 1., 9.1 és 18.1 cikk

Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 37. cikk

Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), Belsőszülöttekről és törzsi népekről szóló egyezmény, 1989 (No. 169), 2. és 5. cikk

Regionális jogforrás

Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája, 1998, 6. és 20. cikk

A gyermek jogairól és jólétéről szóló afrikai karta, 1990, 30. cikk

Emberi Jogok Amerikai Egyezménye, 1969, 7. cikk

Emberi Jogok Európai Egyezménye, 1950, 5. cikk

8. Minden gyereknek joga van ahhoz, hogy a szüleivel vagy gondviselőivel legyen.

Senkinek nincs joga elválasztani téged az újszülöttedtől a hozzájárulásod nélkül. Jogotok van folyamatosan együtt maradni, akkor is, ha az újszülötted kicsi, koraszülött vagy különleges egészségügyi ellátást igénylő állapotban van.

Jogforrás

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966, 17. cikk

Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 9. és 16. cikk

Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, 2006, 22. cikk

Regionális jogforrás

Emberi Jogok Amerikai Egyezménye, 1969, 11. cikk

Emberi Jogok Európai Egyezménye, 1950, 8. cikk

9. Minden gyereknek születésétől kezdve joga van a személyazonosságához és az állampolgársághoz.

Senkinek nincs joga megtagadni a születési anyakönyvezést az újszülöttedtől, akkor sem, ha születése után nem sokkal meghal, és nem tagadható meg az állampolgárság sem, amire az újszülött törvényileg jogosult.

Jogforrás

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966, 24. cikk

Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 7. cikk

Migráns munkavállalók és családtagjaik jogainak védelméről szóló nemzetközi egyezmény, 1990, 29. cikk

Regionális jogforrás

Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája, 1998, 5. cikk

Emberi Jogok Amerikai Egyezménye, 1969, 3. cikk

10. Mindenkinek joga van a megfelelő élelmezéshez és tiszta vízhez.

Senkinek nincs joga, hogy megakadályozzon téged vagy újszülöttedet, hogy megfelelő élelemhez, tiszta vízhez vagy egészséges környezethez jussatok. Jogod van a gyermektáplálással, illetve a szoptatás előnyeivel kapcsolatos tájékoztatáshoz és támogatáshoz.

Jogforrás

A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (CEDAW), 1979, 12. és 14(2) cikk

Gyermekjogi Egyezmény, 1990, 24 (2)(c) és (2)(e) cikk

Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, 1966, 11(1) cikk

Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, 2006, 25(1) cikk

Regionális jogforrás

A gyermek jogairól és jólétéről szóló afrikai karta, 1990, 14(2) cikk

Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartájának az afrikai nők jogairól szóló jegyzőkönyve, 2005, 15(a) cikk

Emberi Jogok Amerikai Egyezményének a gazdasági, szociális és kulturális jogokról szóló kiegészítő jegyzőkönyve, 1999, 12(1) cikk

A fordítás a White Ribbon Alliance „Respectful Maternity Care Charter: Universal Rights of Women and Newborns” című kiadványa alapján készült:

https://www.whiteribbonalliance.org/wp-content/uploads/2019/10/WRA_RMC_Charter_FINAL.pdf